Pevare Bloavezh — Niv. 160 Priz : 4 real 13 C'hwevrer 1944

ARVOR

— Koumanant-bloaz : 50 lur —
SKRIVEREZH HA MEREREZH
G. BERTHOU, 72, Str. Oberthür, Roazhon (K.R.P. 492-98, Roazhon)

KAZETENN SIZHUNIEK

N'ANKOUNAC'HAIT KET kas C'HWEC'H REALAD timbroù pep gwech ma fell deoc'h kemmañ ho chomlec'h.

Daoust hag embannet e galleg gant ur brezhoneger ret eo treiñ e brezhoneg " La Légende de la Mort chez les Bretons Armoricains "

TROET DIWAR AR GALLEG...

Piv a zo a-du ? Ha piv a-enep ?

Ha lezet e vo « paotr ar gwenneien » ARVOR da lavarout e c'her ? Pa ' m eus eus echu bep sizhun kontañ ar goumananterien nevez... na zeuont ket (ne reont ket fonnus a-walc'h bepred ! Bec'h dezhi, paotred, bec'h dezhi !), e kavan un tamm mat a blijadur o lenn ar gazetenn, da glask enni abegoù a fiziañs. Ha setu, menel a ran gant va genou war nav eur dirak anv ur pennad, sinet ARVOR modestamant... Petore c'hwil a zo aet da laerezh va sinadur, emon-me, nemet va c'hozh kamalad Youenn e ve, ha kazi sur eo eñ eo, p'en deus kavet tu da lakaat bigoudenned yaouank-splamm da vousc'hoarzhin dimp e-kreiz e bennad. Ha da gomz diwar-benn petra, a sonjañ c'hoazh, nemet diwar-benn e sakre levr n'ouzer ket ken hageñ eo Notre-Dam-Garmez pe Itron-Varia-Vigoudenn e anv. Kel e oa gwechall, pa droe ar gaoz war ARVOR, eus spered-skrab paotred Bro-Leon... pe Bro-Roazhon. Ma, tudoù, cheñchet eo penn d'ar vazh, ha setu-ni diskennet etrezek ar su da gavout Torchenn an Arvor Vili e-giz kador-vrec'h. Ma, evelkent, me a garfe gwelout ur wech bennak koef ma bro e-kreiz ur pennad blaz brezhoneg Landreger gantañ : ya, met ar Vroudiged hag ar Roc'halaned, hag all, pelec'h emañ yezh o c'havell ? kollet gante, 'm eus aon, en un tu bennak etre Bre ha Briad, ha prenet e stal ar varc'hadourien houarnaj kozh un doare brezhoneg ledan ha reut, heñvel un tamm mat ouzh hini person Lokireg, da vare ma c'hoarie Bilgiz toutigpenn war aod Porzh-Biliek.

Dampet e vo jol, evel ma lar Paotr Juluen, me ' gav din ec'h on oc'h ober va zammig plapenn, o tibunañ kaozioù goullo hep touch d'ar sujed. Distroomp dezhi 'ta : sou, sou, Bijou !

Treiñ e brezhoneg... Petra ? Evit piv ? gant piv ? Hag evit chom en armelioù pe bezañ moulet ? Moulet war goust piv ? Setu ur gudenn pemp-pennek diaes da zibunañ ! Kavet am eus penn dezhi, evelkent. Ha setu :

Treiñ petra ? Netra. Ne gar ket ar Vretoned lenn. Anat eo diouzh niver kalz re vihan koumananterien ARVOR...

Evit piv ? Evit an tregont dousennad a dud, bepred an hevelep re, hag a bren ne vern penaos kement levr brezhonek a zeu ermaez eus ar wask ? 'Dalv ket ar boan rivinañ ur mouler evit kelose, ha setu war un dro respont d'ar pevare ha d'ar pempet goulenn.

Gant piv ? Va Doue, tudoù, daoust hag e kred deoc'h e kar ar vrezhonegerien a-vihanik ober implij eus ar benveg dispar o deus bet digant Doue hag o mamm ? Mat int da dabutal, — da gadordabutal, da lizherdabutal, da brezegdabutal... Mat da gas karr ar brezhoneg pelloc'h en hent war-bouez labourat ? foei ! mat eo an dra-se evit kranked saoz ar brezhoneg nevez, du-hont, kostez Roazhon...

Piv am dislaro ?

G. B. K.

(Kendalc'h p. 2)

Ur bourev en Naoned

CARRIER

(Lenn war ar 4e pajenn pennad hor c'henlabourer Ronan Yann HUON)

TAOLIOU-ESA

gant AR C'HOUER KOZH

Setu amañ c'hoazh un nebeut taolioù-esa da ziskouez d'ar baotred diwar ar maez evit displegañ dezho doareoù ar vicher a gouer. Evit hiziv em eus dibabet div lodenn anezho : da gentañ, ar re a zo mat da ober e-pad deizioù yen ar goanv; hag ouzhpenn ur re bennak diwar-benn al loened, hag a zo mat da ober e pep amzer.

⁂

1) *Efed ar skorn war an douaroù hag ar plant :* Pa vez skorn, kargañ ur voutailh vihan gant dour; an dour-se a dro e skorn, a gresk e lec'hed hag a dorr ar voutailh. Dre-se e komprenimp petra a c'hoarvez e diabarzh an douar-labour e-pad amzer yen ar goañv : an dour a zo en douaroù o tont da galediñ gant ar skorn a vruzun ar vein, a rouesa an douaroù stank hag a vlota an douar. E-pad ar goañvoù yen-bras e tro ivez e skorn an dour a zo e gwazhied ar gwez, hag o lakaat a ra da darzhañ, awechoù zoken da strakal gant trouz.

⁂

2) *Penaos kempenn ur c'hemmesk-yenaat :* Lakaat en ur bodez pe ur werenn vras div lodenn bouez a erc'h pe a skorn bruzunet hag ul lodenn holen glas; o meskañ ervat. An daou zanvez a dro e dour en ur zegas ur yenadur bras. Ar skolidi, evit ober un taol-esa, a soubo o biz er c'hemmesk hag a sanko un termometr (hinverker) ebarzh.

3) *Petra eo ar bleud avaloù-douar pe fekulenn :* Lakaat un aval-douar a vruzunennoù bihan gant ul livn-raskl. Dilavañ en dour ha silañ dre ur ridell reun stank; leuskel ar c'hemmesk d'ober lec'hid, ha goude-se diskargañ goustadik a-ziwar lein. Diouzh ret, adober an tri labour-se adarre. En diwezh, lezel da sec'hañ en aer; ar boultrenn danav a chom eo ar bleud avaloù-douar pe fekulenn. Un danvez heñvel ouzh ampez ar gwinizh eo.

⁂

4) *Bremañ, traoù mat da sellout outo ma c'heller mont da di ur c'higer :*

Poull-kalon ha traoù e diabarzh korf un ejen :

a) Sellout ouzh diabarzh korf un ejen : peder godell ar stomok (sac'h-boued, daou c'hant litrad; hirder ar bouzelloù, tri-ugent, metrad).

b) Kontañ an dent : sellout ouzh plas ha doare pep hini; teurel evezh ouzh an teod, penaos e labour an div javed. An ejen, ar vuoc'h hag an dañvad n'o deus ket dent da droc'hañ e penn javedenn an nec'h; eizh o deus avat er javedenn an traoñ. Ar marc'h en deus c'hwec'h dant da droc'hañ pe da gregiñ e pep javedenn.

k) Sellout ouzh pevar foull ar galon hag ar gwazhied bras a zeu diwarno. Disheñvelder etre etre ar gwazhied gwad ruz hag ar gwazhied gwad du. C'hwezhañ aer ebarzh ar skevent war-bouez ur gorzenn-bluñv pe ur vegin vihan.

⁂

5) *Jelatin, pe danvez bev an eskern :*

a) Leuskel un askorn fresk da deuziñ e gwinegr kreñv pe en dreñkenn (asid) gloridik mesket gant dour. Pa vo teuzet an holenoù raz, gwalc'hiñ an askorn : gwak eo deut da vezañ. Danvez bev an askorn eo, da lavarout eo peg-eskern teuzet, anvet jelatin. He zroc'hañ a c'heller e laonennoù tanav, hag o lezel da sec'hañ en heol : neuze ez eus peg kreñv.

(Kendalc'h paj. 3.)

LIZHIRI D'AR VREZHONED

KUDENN AN " DIBAB "

KENEIL KER,

Ur bourc'hiz oc'h, hogen a-c'houde pell ' zo oc'h bet dedennet gant Breizh, ha deut oc'h da garout ar brezhoneg. C'hwi ' zo bremañ ur brogarour emskiantek ha koulskoude e oa dianavkrenn ar seurt menozioù d'an dud war ho tro, pe dismegañs o doa outo. Adrugarez Doue, n'eo ket hepken un den desket ez oc'h, hogen, a zo gwelloc'h, unan ledan ha dihun e spered. Gouzout a rit a-walc'h, e c'heller atav deskiñ, evit gouzout, traoù nevez hag, en o zouez, re a-bouez, re hag a zo chomet pe a zo bet kuzhet ouzhoc'h betekhen.

Komprenet oc'h eus diouzhtu talvoudegezh ar yezh. Tud ' zo n'eo Breizh evito nemet un danvez-studi plijus; hiniennoù a labour war an hendraoù, un toullad all war an istor, re all c'hoazh war ar brezhoneg, hag all. C'hwi, avat, hoc'h eus dibabet da gentañ ar yezh evel un dra vev, hag hep teurel kalz a evezh ouzh lezennoù ar yezhoniezh hoc'h eus desket he lenn, he c'homz, ha war a gredan ez oc'h gouest zoken d'he skrivañ. Ahendall hoc'h eus studiet istor Breizh, ha gouzout a rit penaos ha perak ez oc'h Brezhon. Mat eo al labour-se ha fiziañs em eus e reot gwelloc'h c'hoazh, da lavarout eo e stagot da skrivañ en ur gemer evel-se ho plas e-touez skrivagnerion ar vro. E berr gomzoù ne viot ket hepken un danvez a vo labouret warnañ met ivez war un dro ur sklêrijenn hag un nerzh a skigno tro-ha-tro kefridi ar vrogarourion.

Soñjit mat e kement-mañ : Ar vourc'hizion o deus dilezet o bro. Arabat her rebech re dezho rak n'int ket kiriek : n'int ket bet desavet e karantez Vreizh, en dianaoudegezh anezhi ne lavaran et. Kudenn ar giriegezh avat ne gemm ket stad an traoù : deut int da vezañ diseblant, pe, washoc'h, enebourion douet d'o bro, ha lammet eo bet e-giz-se digant hounnezh he difennerion, ha sturierion naturel. Bremañ ne c'hell ket ur bobl bevañ hep renerion muioc'h eget ne c'hell un den bevañ hep penn na kalon. Ret eo enta reiñ en-dro da Vreizh ar pezh a ra diouer dezhi, ret eo krouiñ a-nevez, hag ar c'hentañ ar gwellañ, un « dibab » emskiantek a ouezo heñchañ he mibion war du pal hec'h adsavidigezh.

(Kendalc'h paj. 2.)

Marmouzed Jibraltar

Lennet hon eus war ar c'helaouennoù, n'eus ket gwall bell, ez eus bet degaset marmouzed yaouank e Jibraltar, e kirri-nij, mar plij ! Souezhus, neketa ? Rak emañ ar brezel o ren, Jibraltar a zo e-touez porzhioù-brezel kreñvañ ar Saozon, hag ar re-mañ e vije kredet o deus da soursial ouzh traoù all estr eget ouzh marmouzed ar penn-douar roc'hellek bet tapet ganto war ar Spagnoled.

N'eus forzh. Ur brizh-kredenn a zo, bet ganet e Bro-Spagn, nemet he deus taget ivez speredoù ar vartoloded saoz, e vije echu gant beli ar Saozon war Jibraltar en deiz ma varvje an hini diwezhañ eus ar « monoed », ar marmouzed bihan a vev a-holl-viskoazh e kevioù kribenn ar gourenez. Dav e oa reiñ kalon en-dro d'ar paour kaezh martoloded, a wele ar marmouzed o vervel an eil goude an hini all.

Daoust, avat, hag e ouenno al loened nevez-degaset ? Ha pa rafent, daoust ha n'eo ket truchañ o klask kaout krog a-dreuz evel-se war an tonkadur ? Rak ar gredenn ne daly nemet evit gwir annezidi ar Roc'h, gouenn ar « monoed ».

Ha soñj o deus ivez ar Vretoned eus an danevell blijus a voe skrivet hanter-kant vloaz ' zo pe dost gant Jul Vern, — ar skrivagner brudet ganet en Naoned, — hag o doa ar « monoed » ennañ ur roll a bouez? Eno, evel en e holl levrioù all, e rae ar romantour fae war ar Saozon, evel m'o deus graet bepred ar Vretoned yac'h o spered. Hag ez eus peadra d'ober, peogwir e kemeront, ar Saozon paour-se, muioc'h a breder gant o marmouzed eget gant kalz eus o martoloded.

Ar Vrezhonegerion " a vihanik " hag ar Vrezhonegerion " nevez "

Daoust hag hoc'h eus merzet ur wech bennak an dra-mañ ? Bez' e seblant bezañ pobl ar Vrezhonegerion lezirek-tre e-keñver ar stourm ma 'z omp krog gantañ evit he yezh.

Ha merzet hoc'h eus ivez un dra all a-bouez ? Niver bras ar Vrezhonegerion « nevez » (da lavarout eo, ar re a oa gallegerion a vihanik) e-keñver niver ar Vrezhonegerion o deus peurzesket o yezh dre studiañ he doare-lenn ha dreistholl he doare-skrivañ ?

Leziregezh ar Vrezhonegerion a zo anat amañ. Un enklask a vefe da gregiñ gantañ an abretañ ar gwellañ pep hini en e gorn evit gouzout dre-vras hag e vo dalc'het ar maout gant ar Vrezhonegerion « a vihanik » pe sachet war o lerc'h gant paotred ar Brezhonegdesket-el-levrioù.

Klaskit ha furchit en-dro deoc'h.

TALVOUDUS HA KENTELIUS E C'HELL BEZAN AL LABOURMAN.

PET DEN A ANAVEZIT HAG A ZO GOUEST DA LENN HA DA SKRIVAN E BREZHONEG ?

DA BET E-TOUEZ AR RE-SE EO BET DESKET AR BREZHONEG GANT O ZUD PA OANT YAOUANK ?

PET O DEUS E ZESKET DREZO O-UNAN HA NA OUIENT NEMET GALLEG P'O DEUS KROGET ?

SUR ON DIJA E VO ENORUSTRE RENK « PAOTRED-AR-BREZHONEG-DESKET ».

Alan AL LOUARN.

G. S. — Kement-se a vefe aes da c'houzout marteze evit an dud o deus tremenet arnodennoù an Trec'h. Gortoz a reomp ar respontoù.

AN AMZER O TREMEN

✦ Bombezet eo bet adarre kêr Toulon; 28 den lazhet. Bombezet eo bet ivez ur gumun sko e Pariz. Kalz tiez distrujet.

✦ Torret he deus ar Republik Arc'hantel he darempredoù gant bro-C'hall, hag en holl broioù a zo a-du gant en Alamagn.

✦ Atav emañ an Alamoned war venez hag e kêr Cassino (Itali). Aet eo ar Saozon war-raok un disterañ, e Nettuno. Kolloù, avat, o deus eno.

✦ Emañ erru ar Rused sko e harzoù bro-Esthoni. E-keit-se, ne ehan, e mod ebet, an emgannoù didruez hedha-hed al linenn.

LANDREGER, lec'h e voe dalc'het gant an Ao. Perrot ar « Bleun-Brug » diwezhañ.

Krenn-lavarioù ar miz

Miz Meurzh

Da hanter-genver div eur de(iz)
D'ar Chandelour teir ne ve(z).
(Bro-Dreger)

Da ouel ar Chandelour,
Deiz da bep micherour,
Nemet d'ar c'hemener
Ha d'al luguder...

Da c'houel Varia 'r Gouloù,
Kuzhit ar c'hantolorioù,
Ha torrit ar c'hegelioù;
Hanter greun, hanter bloaz,
An had diaveaz (diavaez)
An ozhac'h en e eaz (eaz).
(Bro-Leon).

Genver a garg ar foz,
C'hwevrer hen dalc'h kloz,
Miz C'hwevrer a c'hwezh, a c'hwezh,
Hag a lazh ar voualc'h war e nez
[(neiz).

Gant dilhad tomm ha bevañs mat,
Pep mizvezh goañv zo dereat.

Tremenet gouel Sant Mazeas,
An heol d'e liv, an dour d'e vlaz,
Ha lezenn an hent da vout glas.
(Bro-Wened).

Meurlarjez kailharek,
Arc'h ha solier barrek.
Ma teuje Meurlarjez teir gwech ar
[bloaz,
E lakafe an dud da redek en o noazh.
Ha da Verc'her al ludu, e vez laret :
Ret eo lakaat ar piz e glec'h :
Ne deo ket hiziv evel dec'h !

Selaouit 'ta !

UNVANIEZH SPEREDEL BREIZH

Sac'het eo Kannadig Unvaniezh Speredel Breizh gant an diouer a aotre-embann. Spi hon eus evelato e c'hello mont ermaez hep gortoz hir amzer.

An Aotrou Yann-Vari Perrot Saver ar " BLEUN BRUG "

gant James BOUILLÉ

Tud ' zo n'eo o buhez nemet ur stourm taer ha garv, hag e dle o ene birvidik hag o c'halon gizidik gouzañv ur fallagriezh a ziwaskont muioc'h eget an dud voutin.

Strivañ a reont evit trec'h ar wirionez hag alies e varvont evel merzherion. Kalz a ziskibion a ziwan diwar seurt skouerioù, rak o foanioù hag o oberoù a zaspren ur feiz, ur ouenn, ur vro. Youl Doue e voe e vije an Abad Perrot en o zouez.

Kenderc'hel a rae hep gouzout dezhañ gant steudad ar Sent a savas hor broadelezh hag he difennas a-hed ar c'hantvedoù, a-gevret gant hor yezh, pe Kaouritin, pe Konwoion, pe Erwan Helouri e vije.

Ganet e voe an Ao. Perrot e 1877 e Plouarzel, e Bro-Leon ken kristen, ken feal ouzh an hengounioù, ma seblant ar gouerion bezañ ur bobl beleion ha tudjentil, ken hael eo o doare.

A-vihanik e voe mantret an Abad Perrot o welout ar brezhoneg, yezh e vamm hag e dadoù-kozh, harluet ha disprizet. Kontet en deus din penaos en ur zont eus ar skol-izel e oa bet degemeret er skolaj gant an urzh-mañ : « Amañ, arabat dit komz brezhoneg ken ». Ha don e tassonas ar c'homzoù-se en e ene glan hag eeun a Gelt kizidik.

Krennard eo deut da vezañ ar paotrig doueüs hogen buhezek, birvidik, leun a venozioù. Diazezet eo e c'halvidigezh : ur beleg e vo anezhañ. Hag e voe en un doare klok, leun, santel. Beleg e voe dreist pep tra, hogen beleg brezhon, ha dre ma voe beleg brezhon eo hep mar e voe beleg santel : peursevenet eo bet gantañ galvidigezh ar beleg ha galvidigezh an den.

Pa oa kure yaouank e Sant-Vouga en devoe tro da gejañ gant un den a oa sellet dija outañ evel unan eus tud pouezusañ hon amzer : ar c'hont Albert de Mun, ar c'hristen bras a rakwele a-bell tonkadur an den dreist darvoudoù an amzer-vremañ. Ha diwar o eskemm-menozioù e voe ganet ar Bleun-Brug, kevredigezh breizhek ha katolik, a zo he menoz berr-haberr (hag eñ anavezet mat evelato):

« Diwall herezh speredel ha sevenadurel Breizh, dreist-holl he yezh, ha goulenn ar frankiz evit he gwirioù hervez gourc'hemennoù an Iliz Katolik. »

Daoust d'an diaesterioù stank a gavas, hag alies a-berzh tud o dije dleet reiñ harp dezhañ, e teuas an Abad Perrot a-benn da ober eus ar Bleun-Brug ur gevredigezh-pobl galloudus, bras-tre he levezon ha berzh dispar atav d'he c'hendalc'hioù. Kendalc'hioù evel hini Plougastell ha zoken hini Landreger, dalc'het e-kreiz ar brezel, a voe trec'h o brud war ar re all.

Diskouezet o deus ar c'hendalc'hioù-se pegen ker e oa da bobl Vreizh he yezh hag he hengounioù.

An abad Perrot a oa anezhañ un den eeun, leal ha dic'hoant-kaer. Dianav e oa dezhañ orbidoù ar c'homzoù ha gwidreoù ar politikerezh. Morse n'en deus kemeret hent flour ha bleuñvek an enorioù hag ar c'hargoù. Evel an eneoù karet gant an Aotrou Doue en deus pignet bepred gant an hentoù skosellek ha dreinek, betek ar verzherinti.

Goude bezañ bet pell amzer kure e Plougernev, parrez kristen en e vro c'henidik, a zo bev atav enni e eñvor, ker da galon e barrezianiz kent, e voe anvet diwezhat awalc'h da berson Skrignag, unan eus reuzeudikañ parrezioù eskopti Kemper, ken e-keñver ar c'horf, ken e-keñver ar spered. Eus Plougernev, ma ne oa hervezañ den ebet ha na zaremprede ket an iliz, e teue e Kernev-Uhel, rust an dud eno evel an natur, ha direlijion a-walc'h.

Pebezh kemm evit ar beleg gredus a oa bet atav anezhañ ! Ha padal en deus graet er barrez-se ar pezh n'en dije gellet hini all ebet ober. Karet gant e barrezianiz, e oa deut a-benn da lakaat da vleuniañ adarre, kement ha ma oa tu, ar boazioù kristen peuzdisoñjet; hag ouzhpenn, servijer feal ar Werc'hez Santel, en deus gellet adsevel santual an Itron-Varia e Koadkev, drouklazhet ar beleg diwezhañ anezhañ, eñ ivez, kant hanter-kant vloaz ' zo.

Gwellañ perzh an Ao. Perrot e voe e vadelezh dispar. Ma 'z eus bet unan o karout, hervez gourc'hemenn ar C'hriet, ar re a rae droug dezhañ, an Ao. Perrot an hini eo; ha sur on emañ e klod ar Baradoz o pediñ Sent Vreizh evit e vuntrer. Pa gomzed anezhañ ne lavared ket « an Ao. Perrot », hogen « an Ao. Perrot, a zo ken mat ». Prest e oa atav da sikour ar beorion ha da rannañ ganto an nebeud en doa. Brudet e oa e zegemer mat e Breizh a-bezh ha zoken er broioù kelt all, ma oa mignon dezhañ kement hini en doa e anavezet.

Ne zaremprede hini ebet nemet evit ober vad dezhañ e vije. Edoug ur vodadeg eus Kuzul rannvrel Breizh, e oa ezel anezhañ evel saver ar Bleun-Brug, en doa an abad Perrot goulennet digant an Ao. Quenette didamallout ur c'hargad kablus. Hag ar Prefedmeur, a felle dezhañ kastizañ hennezh, en doa asantet da c'hoant ar beleg.

Pa gomzer eus buhez an Ao. Perrot eo ret-mat komz atav eus e vadelezh, eus e emroüsted, ar pezh a ziskouez pegen euzhus eo bet drouklazh un den a dremenas e vuhez war an douar en ur ober vad.

Daoust d'an diaesterioù a arc'hant deut dezhañ diwar bezañ bet en ur barrez ken paour, hag a vije bet gouest da ziskar e oberenn, en deus gellet an Abad Perrot, neket hepken adsevel Koadkev ha kaeraat iliz Skrignag, hogen ivez astenn ha kreskiñ kalz ar Bleun-Brug krouet gantañ hag ar gelaouenn *Feiz ha Breizh* a oa rener anezhi, hep menegiñ an embannadurioù e brezhoneg a bledas ganto.

Bras ha frouezhus eo oberenn an Abad Perrot, neket drezi hepken, met ivez dre ar gounid a zo bet hag a vo dreist-holl diwarni. Ouzh e heul e kerzhe ur yaouankiz gredus. Niverusoc'h-niverusañ e oa atav e ziskibion, evit e levenez vrasañ : ar pezh a voe gwelet da zeiz e obidoù, a voe ken fromus, rak daoust d'an holl ziaesterioù e oant deut eus pellañ kornioù Breizh. Na pet hini ac'hanomp a ouele d'an Ao. Perrot evel ma oueler d'un tad ! Savet e vo ur groaz keltiek el lec'h ma varvas evel ur merzher, hag ur maen-eñvor war e vez. Ha muioc'h eget biskoazh e vo Koadkev un douar sakr, eizhvet chapel Tro-Breizh, ma teuio ar Vrezhoned da bediñ ar merzher nevez a zo hiviziken o wareziñ hor Bro hag o suraat planedenn Vreizh.

(Displeget e Roazhon-Breizh d'ar 29 a viz Genver 1944.)

Ar Merour : Gw. BERTHOU
Ti-Moulerezh Kreiz Roazhon
Aotre P. C. 520

Troet diwar ar galleg...

(Kendalc'h ar baj 1.)

Aotrounez ker,

N'on ket a-du krenn gant Al. Al Louarn diwar-benn ar skrivagnerien vreton-gallek. Da gentañ evit pezh a sell skrivagnerien Vreizh-Uhel : oberoù Paol Feval, da skouer, a zo dezhe un dalvoudegezh dreist e-keñver ar garantez ouzh hor bro, hag e rankfe skrivagnerien vrezhonek, dreistholl re ar « brezhoneg du-mañ », lakaat o holl aked da ober un droidigezh klok ha reizh eus e romantoù breizhek : « Boudig an Aod », « Ar Gour Houarn », « Rolan Dir-e-droed », hag all. Ha re Jul Wern 'ta ! Evel just bugale Breizh-Izel a oar lenn ar galleg... nag a dudi, avat, e kavfent o lenn seurt oberoù e brezhoneg yac'h hag aes !

Da eil, evit pezh a sell skrivagnerien evel Ar Bras, hag a ouie brezhoneg, 1° Petore brezhoneg a ouient ? ur rannyezhig trefoet pe drefoetoc'h... n'oant ket evit ober ganti dre skrid evel ma raent gant ar galleg lennegel. Kap e oant da gompren ervat tud ar werin, da gaout gante kaozeadennoù eeun a-walc'h. Hogen, skrivañ un oberenn lennegel, ne oant ket evit hen ober : ar benveg a vanke dezhe. 2° Daoust ha n'eus ket gant levrioù a-seurt gant « Mojennoù ar Marv » Le Braz un talvoudegezh ken bras, ker pouezus evidomp, ma talvje ar boan evelkent o lakaat, — o adlakaat kentoc'h, — e brezhoneg ? Anat eo e rankje al labour bezañ fiziet e skrivagnerien akuit, o c'houzout mat-tre rannyezh ar broioù m'eo bet dastumet ar c'hontadennoù (un Tregeriad, evit « Mojenn ar Marv »), da rentañ dezhe holl o saour hag o blaz. Kals « stummusoc'h » da speredoù Breizh-Izeliz oc'h adkavout o bro e ve danevell vrezhonek kontadennoù An Uhel, Ar Bras, Souvestr, hag all.

Degemerit...

Erwan DANTEG.

TESTENIOU LIZHER UL LENNER

Aotrou ha kenvroad ker,

Kaset em eus deoc'h dec'h diouzh ar mintin ul lizher-arc'hant evit va adkoumanant da *Arvor*. An dek lur ouzhpenn a zo ur prof evit « Brezhoneg ar Vugale »; n'on ket pinvidik, ahendall em bije roet muioc'h.

Lenn a ran gant plijadur ho kelaouenn, graet mat ha dudius, a zo a-gevret gant an dastumadennoù brezhonek al liamm etrezon hag an emsav breizhek. Setu ar wech kentañ ma skrivan deoc'h abaoe m'on koumanantet da *Arvor*, hag e komzin deoc'h diwar-benn niverennoù kozh.

Dudiet on bet, e derou warlene, gant an tabut diwar-benn ar gudenn: « *Aotrou, Itron, Dimezell* ». Hervezon emañ ar reizh gant Jakez Konan en e bennad-skrid embannet war niverenn an 10 a viz genver 1943. Ar gerioù implijet er yezhoù europek all « *Herr, Sir, Señor* h. a. » o deus bet an hevelep orin hag « *Aotrou* »; en alamaneg zoken en deus ar ger « *Herr* » miret an daou ster (gwelout : *Kriegesherr Herrenvolk*). Hag anat eo ne c'hellomp ket mirout er c'hêrioù boazioù ar plouezioù, ar pezh na viro ket ouzhimp a ober gant doareoù eeunoc'h eget re ar C'halloued. Met sklaer a-walc'h eo bet displeget an dra gant Jakez Konan; n'em eus ket ezhomm hen adober. Ur gerig a lavarin hepken: E-pad ma chome hor sevenadur ur sevenadur kouerion, e teue sevenadur Bro-C'hall da vezañ muioc'h-mui ur sevenadur bourc'hizion. Kalz Bretoned, en abeg da se, a gemer evit boazioù keltiek-rik doareoù hag a zo bet ledet gwechall-gozh dre Gornog Europa a-bezh.

En niv. 63 (22 a viz meurzh 1942) ez oa bet souezhet o lenn evezhiadennoù L. Lok e « *Korn ar Furcher brezhonek* ». Hervez e venoz e tlefe un istor eus al lennegezh vrezhonek bezañ skrivet e galleg. Setu e abegoù: ret e vo tizhout ivez ar c'hallegerion. Re strizh eo kelc'h al lennerion vrezhonek ha koustus e vefe al levr; kalz brezhonegerion n'int ket gouest c'hoazh da lenn oberoù a-bouez en hor yezh; ahendall e oar an holl vrezhonegerion ar galleg.

Met da gentañ, da biv e vo talvoudus an oberenn ? D'ar vrezhonegerion pe d'ar c'hallegerion ? Hag an abegoù a-us a vefe mat ivez evit n'eus forzh pe oberenn skrivet en hor yezh; meuze n'o dije hor skrivagnerion skrivet netra. Ha pa lavar, da skouer, L. Lok: « *Yezhadur ar Brezhoneg-krenn* gant Abeozen, a vo klasel un deiz pa vo kelennet ar brezhoneg er skolioù, ne c'hell ket bezañ komprenet gant holl lennerion *Arvor* », e lavaran-me : lennerion *Arvor* ha n'int ket gouest da gompren kennebeut an hevelep oberenn e galleg. Alioù a c'houlenne L. Lok. Va ali a rôan. Ar pezh na vir ket ouzhin a gaout doujañs vras evit labour L. Lok, er c'hontrol. Bourrat am eus graet o lenn e alioù diwarbenn ar furcherezh en diellioù, ha spi am eus e rin va mad diouto.

Amañ em eus labouret un tammig evit Breizh hag ar brezhoneg. Emaon e ti-yac'haat ar studierion abaoe ebrel 1940. E kerzu 1940 em eus graet ur brezegenn diwar-benn « Ar brezhoneg hag al lennegezh vrezhonek », ha kroget em eus d'ober kentelioù da zeskiñ hor yezh. Amreizh eo bet ar c'hentelioù-se : a-wechoù e oa anezho div bep sizhun, a-wechoù unan, a-wechoù hini ebet; dleet eo bet zoken chom a-sav e-pad daou pe dri miz; an abeg da se a zo an degouezhadennoù m'emaomp enno. Kalzik a ziskibion am eus bet, met an darn vuiañ n'o deus heulliet ar c'hentelioù nemet e-pad un nebeut mizioù, ha kultaet o deus an ti-yac'haat goude-se. Ne gredan ket o dije kendalc'het, an darn vuiañ anezho, da studiañ hor yezh. Tri koulskoude a ouzon e kendalc'hont. Evit bremañ em eus pemp diskibl.

Digant an Ao. K., eus K.-Gw.:

« *O komz diwar-benn ho kelaouenn, e lavaras hor matezh din en deiz all :* Bremañ ez eus en *Arvor* pennadoù hag a c'hellan lenn kerkoulz ha te. *Moarvat ez eo ar gwellañ meuleudi a c'hellfed ober deoc'h.* »

Kudenn an " dibab "

(Kendalc'h ar baj. 1)

Met penaos e tle bezañ an « dibab »-se ha pelec'h e vo kavet ? Labour ar ouizieion a zo talvoudus; n'eo ket avat an hini pouezusañ; hini an abostoled ez eo. Pep Brezhon a dle bezañ sklêrijennet ha desket war traoù Breizh, a dle poaniañ a-zevri. Bezañ a-du, komz brav n'eo ket trawalc'h. Lakaat e genvroiz da anavezout ha da garout o bro hag o yezh a zo gwelloc'h, ha c'hoazh, n'eo ket trawalc'h. An heñcher a dle reiñ da binvidigezhioù pennañ ar vro ar plas bras a zellezont en e vuhez hag en e di. Ur skouer e tle bezañ.-Ne dalv ket ar boan goulenn digant ar re all ober ar pezh na rit ket, c'hwi hoc'hunan en ur glask digarezioù, zoken pa n'int ket didalvez. An neb a venn, hennezh a c'hall.

Hent adbrivezh Vreizh n'eo ket unan kompez ha divein ez eo, ma c'heller bale disoursi-kaer a-hed dezhañ. Un hent kalet eo, un hent evit gwazed en o ment ha n'eo ket evit ar bismigerion pe ar re a glask o flijadur hepmuiken; hini ar re a wel o dever ne lavaran ket.

Lavarout a ran an holl draoù-se deoc'h, keneil ker, hep klask pemp troad d'ar maout, peogwir ez oc'h ar seurt den a c'heller lavarout ar wirionez dezhañ hag ivez o vezañ ma ouzon e fell deoc'h ober ar pezh a dleit — pa ouezot. — Gouzout a rit ivez ne blij ket din ober prezegennoù na dennont da vad ebet. Aesoc'h kalz e vije reiñ deoc'h ar bourenn evit ar pezh hoc'h eus graet a-benn-bremañ hag a zo da vezañ meudet e gwirionez. Met da betra e talvezfe ? un den eveldoc'h en deus ar gwir da glevout ar wirionez en he noazh.

Dines eo, m'hen goar, evit ur bourc'hiz eveldoc'h, ober gant ar brezhoneg, bevañ gant ar brezhoneg hag hel lakaat war diweuz ho pugale, ha padal eno emañ an dalc'h. Evit saveteiñ ar yezh eo ret-holl e vije yezh ar vugale; anez se ha daoust d'hon holl striv e varvo war hon oaledoù hag ez aio Breizh da goll. E gwirionez, setu aze hol labour santelañ ha pouezusañ : lakaat ar brezhoneg e penn ha kalon hor bugale.

Etrezomp-ni ne gredan ket, gant an izel m'eo kouezhet hor bourc'hizien, e c'hello bezañ savet un « dibab » breizhad diwarno, na zoken diwar ar re anezho a zo tomm o c'halon ouzh ar yezh. Re sammet int gant o zreuzdeskadurezh ha levezon ar re endro dezho; estronion en o bro eo evit an darn vuiañ bugale ar re wellañ anezho... hag e chomint. N'eus ken neuze nemet mont da glask ar renerion e-lec'h m'emaint, da lavarout eo e-mesk brezhonegerion desket ar maezioù — bez' ez eus anezho — e-mesk ar re a zo chomet feal d'ar brezhoneg daoust da bep tra. Sklêrijennañ o speredoù, entanañ o c'haloù, setu al labour d'ober. Ar re-se eo daavez gwir heñcherion ar Vro, an dibab anezhi, hag he mistri da zont, a-gevret gant an nebeut bourc'hizion o devo bet an nerzh da stourm evit ma vo o bugale gwir Vrezhoned.

A galon ganeoc'h,

Per MOCAER.

NIV. 28

BOUDIG AN AOD

gant Paol FEVAL

Aozet e brezhoneg gant Per DENEZ

Kaer, nobl ha parfet e oa.

Met, war an dremm treut-se, roufennet-don, e oa skignet liv ar glac'har.

Tri-ugent vloaz e oa bremañ an Ao. Huon a Vorever. Pevar bloaz a-raok en doa Jili a Vreizh, e Aotrou, e gaset kuit dioutañ : kuzulioù re reut en doa roet an Ao. Huon d'ar priñs yaouank.

Kerkent, avat, ha ma ouezas an Ao. Huon e oa prizoniet ar priñs, e teuas adarre d'e servijañ, hep gortoz un urzh zoken digant ar paotr yaouank reuzeudik. Evel skoedour e voe gantañ en e holl doulloù-bac'h ha ne zispartias dioutañ nemet dre heg, pa voe kaset Jili da gastell an Hardouinez.

Ur Breizhad a ouenn gozh e oa Huon a Vorever, kalet ha feal evel an dir.

En toull-kuzh-se hag en doa dibabet da dec'hout diouzh veñjañs an dug Frañsez, n'oa netra, nag arrebeuri, na boued.

Ur picher goullo hag ur groaz savet gantañ diwar daou damm koad, sed an holl vadoù a oa dezhañ.

D'ar c'houlz ma skleure goulaouig an deiz, e tihunas Huon a Vorever en ul lamm. Ur sell a daolas etrezek toull-dor an tour, bet sparlet gant ur plenk bennak, hag, e gleze noazh en e zorn, e reas ur c'hammed en a-raok.

Hep mar, en e huñvre, en doa gwelet enebourien ouzh e dagañ.

Didrouz-marv e oa menez Bezelen. Lakaat a reas e gleze war an douar.

« — N'eo ket c'hoazh evit an nozvezh-man », a hiboudas.

Hep morc'hed e tistagas ar gerioù-se met ivez hep joa. Diseblant-kaer oa e zremm.

Direudiñ a reas e izili morzet gant ar c'housked.

Goude-se, aet war e zaoulin dirak ar groaz prenn, e tibunas e bedennoù.

En o zouez e oa unan evel-hen :

« — Va Doue ! va fardonit da vezañ en em savet a-enep d'am Aotrou, an dug Frañsez a Vreizh.

« Grit d'am dug kaout keuz d'e bec'hedoù.

« Ho pet truez outañ da eur e varv. »

Pell goude m'en doe echuet ar pedennoù-se, distaget a vouezh uhel, e chomas war e zaoulin, stouet e benn, e ziweuz oc'h hiboudiñ.

Anv Rouanez eo a zistagent.

Rouanez, e verc'h, e garantez nemeti.

Erfin e savas Huon a Vorever. Deut e oa bremañ an deiz, met, gant ar vrumenn fetis o kuzhat Menez Mikael, e c'helle an Aotrou Huon pourmen ken dizaon war an aod ha ma ve bet en noz du dall.

Disparlañ a reas toull e zor ha mont er-maez.

Goustad e tichale ar mor.

Bez' e rede c'hoazh ur froud herrek ha ledan etre ar Menez ha Bezelen. Kant kammed pelloc'h e spurmanted, a-dreuz d'ar vrumenn, an houlennoù glas.

Etrezek enno e skoas Huon a Vorever.

« — Ne zeuas ket dec'h », a soñje, « na derc'hent-dec'h kennebeut. Va Doue ! Hag e ve c'hoarvezet ur droug bennak ganti ? »

Lakaat a reas e zorn war boull e galon.

Ne oa ket gant ar glac'har, avat, e rae ar jestr-se : naon en doa.

Abaoe daou zevezh e oa hep tamm.

KELEIER EUS AR VRO

BRO-LEON

PENN AR C'HRAN

AR C'HALVAR. — Brud a zo bet graet n'eus ket pell ' zo war ar c'helaouennoù pemdeziek an « Dépêche de Brest », koulz ha « La Bretagne » diwar-benn Kalvar dispar Penn ar C'hran. Aet on d'e welout ivez evit lennerion « Arvor ». Kaer eo, e gwirionez ha, zoken, un den dic'houzvez war ar skulterezh ne c'hell ket mont e-biou hep merzout pegen ceun eo al linennoù daoust d'an oberenn-se beja kozh awalc'h, peger bev eo dremm an dud kizellet. N'ouzon dare mar deo bet savet en hevelep mare ar vaouez war he daoulin a zo e-tal ar c'halvar met kavet am eus an dra-se brav kenañ ha setu aze moarvat ar Maen Kersanton ker brudet, louet ha tanav.

Ar c'halvar avat n'emañ ken a-sonn. Kostezet eo un tammig ha daoust d'ar galvadenn bet graet un nebeut mizioù ' zo war an « Dépêche de Brest » ha war « La Bretagne », n'o deus ket an dud e karg kavet ur peal c'hoazh da harpañ ar savadur, ken na vezo lakaet a-blom en-dro evit mat.

Galvadennoù e galleg n'o deus ket graet berzh; marteze e brezhoneg e vezo klevet ar Vretoned ar wechmañ ?

BRELEZ

AL LAERON E KERDALAEZ. — Deuet eo ar sponterien er barrez. E Kerdalaez e oa. Eno emañ o chom pevar c'hozhiad, ur paotr ha teir maouez. Seizh eur diouzh an noz e oa pa deuas tre en ti tri den gant pep a revolver en o dorn hag ur maskl war o dremm. Stagañ a rejont daouarn ar gozhidi a-dreñv o c'hein. Furchal a rejont en ti; kavet e voe ganto pemp mil lur. Hogen n'oa ket a-walc'h war o meno ! Krediñ a raent e oa c'hoazh arc'hant kuzhet. Evit spontañ muioc'h c'hoazh ar paour keizh tud e voe skuilhet ganto petrol war al leur ha memes e botoù-koad ar gozhidi. Lavaret o deus e vije lakaet an tan en ti ganto hag o deus lakaet flamm al lamp tost da dreid un den kozh ! Chom a rejont en ti betek teir eur diouzh ar mintin, hag e kasjont ganto, ouzhpenn ar 5.000 lur, lien e-leizh, 6 torzh vara, kig-sall, amanenn, hag all.

LANDERNE

HENT-HOUARN, HENT-TREUZ ? — Diaes eo beajiñ en amzer-vremañ gant an trenioù a chom war-lerc'h evit un abeg pe un nall. Dimeurzh ar sizhun all e rankas an dud a zo boas da gemer treñ 8 eur hanter diouzh ar mintin gedal betek un eur ha pemp goude kreisteiz ha n'eo ket brav gortoz pa vez yen an amzer gant barradoù avel ha barradoù glav.

Ar re a yae betek Brest, avat, a c'hellas pignat en trenioù-herr o tont eus Paris, war-dro 10 eur hanter hag 11 eur. Met ar re a yae d'ar Forest pe da Gerhor pe d'ar Rodi, hag en o zouez kalz micherourien, a chomas war ar c'hae. Nag a eurioù labour kollet evel-se !

Aesoc'h e vije d'an holl ma rafe an treñ-herr un ehan er Forest, e Kerhuon hag er Rodi p'en em gav an treñ all diwezhat. Dek munutenn diwezhat e vije e Brest, sur, met petra eo dek munutenn war un eur hanter pe div eur dale ?

Skrivit chomlec'hioù ho lizheroù e brezhoneg !

BRO-DREGER

LANUON

SPORTOU AR SUL E LANUON. — D'ar sul 30 a viz genver n'eo ket bet manket an diduamantoù da Lanuoniz peogwir en em gave div gevezadeg vell-droad en o c'her. An hini gentañ etre Janed Ark Perwenan hag eil-skouadrenn Stad Lanuon hag an eil etre « War-raok », eus Gwengamp ha Stad Lanuon.

Stad Lanuon (eil-sk.) a c'hounez war J. A. Perwenan gant 4 evit 0.

Ur c'hoari mat a voe gant ar Stadiz a felle dezhe, adalek an derou, trec'hiñ. Gant arsailhadegoù niverus ha harpet war un difenn kreñv hag ul linennhanter nerzhus, ma voe Billion dreist, e lakajont strafuilh er skouadrennenep. A-raok an diskuizh e talvezas dezhe ur pal un taol-troad roet mat gant Tomaz.

Adalek derou an eil hanterenn ez arsailhas ar Stad adarre. Plijus-tre e oa ar c'hoari da heuilh. Ar vell kaset dezhan eus adreñv gant An Ehweder e kavas Tomaz an tu da verkañ ur pal al daoust m'en em gave en ar c'horn fall. Daou daol-troad, ken buan ha div luc'hedenn (na pegen skañv an divesker pa zouger an anv a Alc'hweder !), roet gant ar paotr-kreiz araok a dalvezas daou ball all. Holl c'hoarieron ar Stad a zo da veuliñ daoust ma vankas dezho e-pad ar munutennoù kentañ ar paotr-etre-araok. Leun a galon e stourmas skouadrenn Berwenan eus he gwellañ. Barnet mai e voe ar c'hoari gant an Ao. Labaye.

⁂

Stad Lanuon a c'hounez war « War Raok » eus Gwengamp gant 1 evit 0.

En ul loen ar gont e weler mat pegen kalet e voe ar stourm etre div skouadrenn o doa pep hini c'hoant bras da drec'hiñ. E greñv a gemer ur War-Raok ha neb eo d'ar Stad difrean evit herzel ouzh ur pal. War vetek nebeut e c'houit an arsailhadegoù renet gant Balivet ha kement-se adrugarez da ziwaller Lanuon atav war evezh.

Adalek derou an eil hanterenn e santer e fell d'ar weladennerion digeriñ ar gont. En un doare dreist en em zifenn diwaller ar Stad hag Herve, ar paotr-adreñv-kleiz, ha dalc'h mat e stlaker an daouarn dezho. Setu ma teu tro ar Stad da arsailhañ. Gabi Simon a oar kas ar c'hoari en-dro a sko ar vell da v-Blanche. Hemañ, goude en em zizober brav diouzh difennourion ar skouadrenn-enep a verk ur pal, hogos disarbennus. Ha kreñvoc'h eget biskoazh, evel just, e stlaka daouarn ar sellerion. Ingalañ da vihanan a fell da Baotred Wengamp, met, daoust d'un tell (penalty) taolet koulskoude war ar Stad, e chom o fri war ar gloued. Balivet, Meuron ha Paranton a voe gwellañ c'hoarierion Wengamp. Ret anzav ivez ne voe ket disi barnadeg an Ao. Regnies.

BRO-GERNEV

PONT-'N-ABAD

LAERON ER C'HASTELL. — War hon eus klevet, ez ae skuizh tud Pont-n'-Abad, skuizh ha mezhekaet, da vezañ disoñjet gant ar Sponterien, an Derori sted. N'o devo ket mui da glemm. Bet o deus o zro. « Falzigerien » a zo bet er C'hastell, ha kaset o deus ganto mekanik-lieskrivañ an Ti-Kêr.

Graet eo bet al laeradenn e-kreiz an noz. Evit pignat er burev, e oa bet lakaet ur skeul gant ar baotred ouzh moger tu al lenn. Torret div werenn en ar prenestr, ha mat pell ' zo !

N'ar ket bet evit gouzout gant piv eo bet graet an taol.

AMANN, MAR PLIJ ! — Abaoe miz eost, pe demdost, ne gaver ket ur begad amann da brenañ, e kêr, gant an tikedoù. Neuze, n'eo ket dav souezhiñ, ma 'z a an holl d'ar marc'had-kuzh... nemet, evel just, an dud paour n'o deus ket argant da zruzivïañ. Ar re-se, avat, a zo gwall-eürus !

BRO-NAONED

GWERANN

KENAVO AN DISTRO ! — Lennet hon eus kelou fall war niverenn diwezhañ hor c'hazetenn garet *La Presqu'ile Guérandaise*. Ne vo ken embannet ar gazetenn diwar fin ar miz genver en abeg d'ar strizhadurioù war ar paper.

Skrivet eo bet, n'eus ket pell ' zo, en *Arvor*, e oa Bro-Werann evel Breizh-Izel e Bro-Naoned. Gwir-bras eo an dra-se, ha gwir eo ivez eo bet *La Presqu'ile Guérandaise*, dreist - holl abaoe tri bloaz hanter, ur gazetenn a Vreizh-Izel, e Bro-Naoned, nemet ar yezh. Spered Breizh a oa enni, dreistholl e pennadoù he c'henlabourer Aubin Trevelan, ken akwit war istor Breizh en he fezh ha war istor hor c'horn-bro, ar c'horn-bro-se e-lec'h ma c'hoarvezas, er XIVvet kantved tri darvoud meur eus hon Istor : Kentañ emglev-peoc'h Gwerann e 1365, eil emglev-peoc'h Gwerann e 1381, hag eured Yann IV gant Janed Navar, en Iliz Saillé.

Spi bras hon eus e vo a-benn nemeur embannet adarre *La Presqu'ile Guérandaise* gant pennadoù e galleg, evel just, met ivez gant pennadoù e brezhoneg. Bez' ez eus bremañ brezhonegerien e-leizh e Bro-Werann : er Groazig, pesketaerien ha moraerien deut eus Douarnenez hag ar Gelveneg, er maezioù tro-war-dro Kêr-Werann kouerion deut eus Bro-Leon pe eus Bro-Gerne gant o ziegezhioù da zerc'hel meurerioù bras, tud kalonek ha tud ampart war o micherioù, tud feal d'o bro ha d'o yezh.

Pell diouzh ar Vro

ANGERS

AR BREZHONEG O VONT WARRAOK. — Un tregont bennak a ziskibien vrezhon a zo er Skol Sant-Fidel. Dek pe bemzek anezho a heuilh skol dre dizher « Ober ». Ar re all a vez graet skol vrezhonek dezho er skolaj end-ceun.

Disul diwezhañ, 30 a viz genver, ez eus bet c'hoariva brezhonek gant Kelc'h Keltiek Angers ha goude ar pezh-c'hoari kan, koroll ha sonadeg evel ma vez e pep gouel breizhek. Holl vrezhoned Skol Sant-Fidel a oa aet, nemet unan.

Gloleiz henañ a zo stank ivez er Skolaj. Seizh a zo dija en « Urzh Goanag Breizh », ha pemp all a zo o c'houlenn bezañ degemeret ivez, goude bezañ graet an arnodenn. Ar baotred kalonek-se a zo en em strollet dindan an anv a « vleizi an Ao. Perrot ».

Un drugar eo gwelout Brezhoned yaouank er-maez eus o bro chom ken karantezus outi. Dibabet o deus paeroniezh an Ao. Perrot o tiskouez evel-se e fell dezho bale war e roudoù. Da betra e talv dazhañ ur Sant pa vleugn diouzhtu er re yaouank ar youl a oa ennañ ?

Ha, peogwir e lavaromp da ziskibien Skol Sant-Fidel ar blijadur a zegasont deomp gant o labour, greomp ivez d'ar vistri ha d'ar rener hor goure'hemennoù. Souezhus eo ez eo ret mont betek Angers evit kavout ur skol e-lec'h na glasker ket divrezhonekaat ar vugale.

Arnodennoù an trec'h

En arnodenn bet dalc'het e Kêr Vreizh Paris d'ar 16 a viz genver 1944, eo bet kavet barrek da c'hounit an *Trec'h Kentañ* :

RONAN SAOUT, meneg *mat*.
ROGER GAUDAIRE, meneg *mat*.
ERWAN BROUSTAILH, meneg *mat*.
An Dile R. MORICE, meneg *mat*.
LOEIZ MORU, meneg *mat*.
OLIER KERBIRIOU, meneg *mat* a-walc'h.

ROAZHON-BREIZH

LUN 14 A VIZ C'HWEVRER

Breizh al Labour-Douar

19 e. — *Enebourien ar Gwenan* (G.), gant Louveau.

19 e. 8. — *An ed en douar skañv : ar Segal* (B.), gant Ar C'houer Kozh.

MEURZH 15 A VIZ C'HWEVRER

Evit Breizh-Uhel (G.)

18 e. 30. — *An Tour*, kanaouenn gozh a Vreizh-Uhel, aozet evit ar skingomz gant Florian Le Roy; sonerezh gant Jef Penwenn. Gant skoazell Strollad C'hoarierien Roazhon-Breizh hag al laz-sonañ, bleniet gant an oberour.

19 e. — *Deiziadur* Jakez Morvan.

19 e. 7. — *Evit ur folklor bev*, gant René Salaün.

MERC'HER 16 A VIZ C'HWEVRER

Breizh ar Mor

19 e. — *Kliperien Vreizh* (G.), gant R. Dyèvre.

19 e. 8. — *Ar Sardined* (B.), gant Dre-Ar-Mor.

YAOU 17 A VIZ C'HWEVRER

Kardeur ar Framm Keltiek

Aozet gant Kevrenn ar Bruderezh.

19 e. — *Bruderezh e diavaez-bro* (G.), gant Jakez Morvan.

19 e. 7. — *Kenwerzh hag emskiant broadel* (B.), gant Jord Ar Mee.

GWENER 18 A VIZ C'HWEVRER

Ar Vuhez Keltiek

19 e. — *Taolet e vez ar verourien er-maez bepred* (G.), gant Jord Ar Mee.

19 e. 8. — *Enez-Von* (B.), gant Fransez Vallée.

SADORN 19 A VIZ C'HWEVRER

Evit Breizh-Izel (B.)

18 e. 30. — *Hanter-eur Bro-Wened*, aozet gant Jos Pempoull; c'hoariet gant « Gwenedourion Roazhon » ; ouzh ar piano, Jef Penwenn.

19 e. — *Kentel Vrezhonek* Andrev Gelleg.

19 e. 10. — *Breizh oc'h astenn goude Nevenoe*, gant Paol Ar Floc'h.

AN DOARE-SKRIVA NEVEZ

gant Roparz HEMON

— IMPRIMERIE CENTRALE DE RENNES — 7, Rue des Francs-Bourgeois, RENNES
Priz : 16 real.

TAOLIOU - ESA

(*Kendalc'h ar baj.* 1)

b) Gallout a reer c'hoazh kaout jelatin en ur lakaat da virviñ e-pad eizh pe nav eurvezh ur c'hroc'hen buoc'h pe leue, divlevet, pe c'hoazh treid, skouarnoù, pe stagelloù al loen, pe c'hoazh eskern, hepmuiken. Ret eo teurel evezh da ziskargañ dour a-nevez dre ma 'z a kuit o virviñ. Silañ a reer an dour tommberv ha goude e vez lezet da yenaat.

⁂

6) *Ar c'hôedenn, pe dro-laezh* Klask kaout pevare poull-stomok ul leue; e naetaat. Lakaat tammoù anezhañ en dour treñkaet gant ur veradenn bennak a dreñkenn gloridik, ha mirout en tommder (daou-ugent derez pe war-dro); evel-se ho pezo gôedenn.

(*Displeget e Roazhon-Breizh d'ar 24 a viz Genver* 1944.)

DIWAR-BENN AR GWINIZH-DU

Bet hon eus digant ul lenner eus Bro-Leon, al lizher-mañ da heul, diwar-benn kudenn ar gouennoù gwinizh-du :

Kement ha kas ul lizher, pa 'z eo gwir e komze ar C'houer Kozh n'eus ket pell diwar-benn ar gwinizh-du, eo koulz din displegañ an istorig wir-mañ.

Pa gomzit gant ur c'houer bennak aet en oad diwar-benn ar gwinizh-du, e lavaro deoc'h alies:

« Bremañ n'eus mui a winizh-du heñvel ouzh hini gwechall; an dud ne ouezont ket mui peurliesañ kempenn an douar evito. »

N'eus ket pell e komzen evel-se gant ur c'houer kozh a-walc'h diwar-benn kement-se, hag e lavaras din :

« Nann », emezañ, « gwinizh-du fall a vez bremañ e-skoaz hini gwechall. Bremañ pa vez gwelet hanter-kant gwinizhduenn war un troad e vez mat an dachennad. Ha me am eus gwelet e Ranngrannok, hanter-kant vloaz bennak a zo, un devezh ma vedemp gwinizh-du, unan eus ar vederien o tispartiañ ur blantenn a-douez ar re all hag o lavarout : Sed aze unan a zoare ! Lak anezhañ a gostez. — a voe respontet dezhañ, — da boent merenn e vezo kontet pet a zo outañ.

« Deut poent merenn, e voe taolet ar blantenn war an daol, ha dirak an holl e voe niveret. Pet a gav deoc'h a voe ? Amañ, me ' gred, ar C'houer Kozh e-unan a vo souezhet : n'eo ket hanter-kant, met *trizek kant* a voe niveret ! An dra-se n'eo ket kant war unan eo, avat! Mat e vije ober traoù puilh evel-se en hon amzer a naonegezh ! »

L. AR BARZ,
eus Plougerne.

Se a ouie Rouanez, a-dra-sur, ha Rouanez ne zeue ket.

Rouanez, hi ar verc'h kalonek ha feal !

Goustad e kerzhe Huon a Vorever a-hed an dour, merzheriet gant poan e gorf hag e spered.

Un tamm bara ! un tamm bara !

Evel ur burzhud e voe souden. Edo an Aotrou Huon o vont da guzhat adarre en e dour, rak al latar a yae war goazhañ, pa spurmantas war an dour ur baner, ur banerig koant plezennet-brav, un dorzh-vara enni.

Moarvat, tu ebet da faziañ, un dorzh-vara e oa, ur mell hini alaouret, eus ar seurt ma reer kostez Sant Yann.

Mont a rae ar baner gant kas an dour.

E gwirionez, evel ur c'hañfard yaouank, ec'h en em lakaas an Ao. Huon da redek.

O tostaat, e c'hellas gwelout edo an dorzh-vara e kompagnunez vat.

Er baner e oa ouzhpenn ur voutailhad win ha div yar bamus o doare.

Lakaat a reas an Ao. Huon e dreid en dour hag astenn e gleze da gregiñ er baner vurzhudus.

Souden, avat, o vont disliv evel un den marv, e lezas e gleze da gouezhañ en ul leuskel ur griadenn gant ar glac'har.

Anavezet en doa paner Rouanez.

Rouanez ! hep mar he doa klasket treuziñ ar red-dour war neuñv.

Gouzout a rae edo he zad ouzh he gortoz.

Rouanez ! o ! Rouanez !

Lakaat a reas ar c'hozhiad e benn etre e zaouarn, daeroù tev o tiruilhal war e zivjod.

E-keit se, e sanke goustad, goustad, ar banerig en dour, gant he c'hargad prizius.

Ne oa ken en dra-se, avat, e soñje an Ao. Huon.

E verc'h ! E Rouanez kaer mat !

Rannañ a rae e galon.

Aon en doa rak spurmantout, en ur sevel e zaoulagad, un drailhenn sac, un dra bennak euzhus !

En diwezh, a voustrañ war e enkrez, e sellas an Ao. Huon dirazañ.

Dilusennet e oa an amzer.

E-harz e dreid e tichale atav ar mor.

Er pellder, balc'h ha taer, e save Menez Mikael.

Etrezañ hag ar Menez, en ur bann heol, mistr evel ur voudig, e rede ur plac'h yaouank.

« — Rouanez ! Rouanez ! »

Treiñ a reas ar voudig hag ober jestroù karantezus dezhañ.

Sevel a reas Morever kozh e zaoulagad leun a zaeroù war-du an neñv, ha trugarekaat an Aotrou.

XIV

Edo bodet holl dud ar gêriadenn dirak mereuri Simon Ar Priol. Serret e oa dor an ti : prizoniet e oa Yannig kaezh ennañ.

Edo gourvezet Yannig, liammet e zaouarn, e-kichen an div vuoc'h.

Lavaret en doa Kêravel e oa ret gortoz distro an Ao. Melear da gas al laer d'ar groug.

Ne oa ket Gefez ali gantañ met pedet e oa bet da chom peoc'h.

Sabatuet-mik e oa Yannig. Ker difiñv e vane ha ma vije bet marv dija. An taol-se, o kas e eürusted trumm da get, en doa e sonnet.

Er-maez e tispac'he hag e c'hoarzhe ar soudarded. Tud ar gêriadenn, paket o c'halon gant ar spont, n'oant ket evit enebiñ, zoken.

Dilusk e chome Simon hag e wreg war dreuzoù o zi.

En harlu edo o Aotrou ha n'oa evito tu ebet da glemm, sed a sante an holl.

A-dreñv ar vereuri e oa un norig o tigeriñ war porzh ar yer.

(*Da genderc'hel.*)

HOR C'HONTADENN

Fanch AR GIOC'H

gant Soaig JONKOUR

Fañch ar Gioc'h a oa o chom er Frankezig, e parrez Lokevred, war gribenn Menez Arre e-kichen an Dorojoù. E-tu ar sav-heol ne weler nemet lanneier ha brug ha reier ; pa seller ouzh tu ar c'huzh-heol avat e weler douaroù pinvidik hag un dremmwel kaer-meurbet, gant ar gwez-frouezh leun a vokidi en nevez-amzer, hag an eostoù er parkeier diniver.

Fañch, ur paotr treut ha sec'h evel ur gioc'h, a oa krafer eus e vicher ; bep lun vintin e veze gwelet o tiskenn eus e glud gant ur sac'h ouzh e gostez da lakaat e minaouedoù, ur pakad disglavierioù kozh dindan e gazel, ur vazh penn-kamm en dorn all. Gwisket e-giz ar vro, da lavarout ur chupenn groc'hen-dañvad war e choug gant ar gloan en diavaez, ur bragoù berr e lien gros ar vro, — n'ouzon ket hag-eñ e veze gwalc'het morse, — dalc'het en nec'h gant ur pezh ibil beuz ; ur bodreoù ler hag ur botoù koad gant un torchad mat a blouz enno.

Al lunvezh ma komzan deoc'h anezhañ, a-boan ma oa deuet eus e di ma 'z eas da welout al lasoù en devoa stignet e-pad an noz. Ur c'hozh konikl a oa en unan eus al lasoù. Lakaet e voe al loenig er sac'h e-touez ar minaouedoù ha kant tra all. « Evit hemañ », emezañ, « em bo arc'hant va lein e Brasparz » ; en eñvor e werzhañ edo, rak en deiz-se e vez marc'had er gêr-se.

Mont a reas war-du ar Run Du, e lec'h ma klevas ur yar o kanañ e-touez ar reier bras. « Gounezet he devezh ganti, emichañs », ha Fañch war-du ar ganerez. Ne voe ket pell o kavout an dozvadenn : buan-ha-buan e hastas da lakaat ar vioù er sac'h gant e gonikl e-touez ar minaouedoù ha mil dra all, hep kemer ar boan d'ober ar gont anezho ; hag eñ hag ober an dro vras da dremen e-biou kêr gant aon bezañ gwelet gant unan bennak.

Tonton Gregor, o tont eus penn e vern plouz, p'her gwelas o treuziñ ar waremm gant kement a bres, en em c'houlennas petra oa war-lerc'h ar c'hrafer, rak hemañ a oa boazet da zont en ti da lakaat an tan war e vutun ha d'ober ur pennad marvailhat en ur gemer ur skudellad sistr.

E-padf an amzer-se ez ae Fañch gant kalz a dizh war-du Brasparz, e-lec'h ma vez marc'had d'al lun, en ur gaozeal outañ e-unañ. « Hiziv,emezañ, e rin un devezh mat, rak Doue a zo a-du ganin ». En holl gêriadennoù ma tremene drezo eo chomet sebezet an dud ouzh e welout ; a-boan ma tigore e c'henou da lavarout « ya » pa veze goulennet outañ ha pres oa warnañ. Lod a lavare edo o vont da glask an amiegez, nemet evit piv ? rak dizemez e oa.

En em gavet e Brasparz e tegouezhas gant Soaz ar Vi, marc'hadourez vioù e Kommana; setu ma kinnigas e varc'hadourezh dezhi. Pa voe digoret ar sac'h e oa torret al lodenn vrasañ eus ar vioù hag ar paour kaezh konikl a oa bet lakaet en ur stad divalav gant melen ar vioù o tiverañ dioutañ. Ar vioù dibistig a oa ivez er memes stad. Evit mirout na vije stlabezet he marc'hadourezh dezhi, e-lec'h teurel ar vioù dibistig-se er baner e voent kontet da Fañch war e zivrec'h; ha bremañ ma oa ret ober ar priz, e kinnigas Soaz ur priz izel, abalamour ma oa lous ar marc'hadourezh.

Nemet Fañch, tostadenn ha pennek, ne rabate tanfoeltr gwenneg. Aet skuizh o chipotal hag o welout an niver a dud en em zastumet en-dro dezhi, e c'houlennas Soaz ur wech adarre : « Reiñ a ri anezho ? » Ar respont a voe « Nann ». « Ma, neuze, paotr, e roi anezho evit netra », a lavaras-hi en ur dennañ an ibil beuz a oa o terc'hel e vragoù en nec'h. Kerkent e kouezhas ar bragoù a-blad war e votoù, ha setu lostenn e roched o vont en aer gant an avel. Ar paour kaezh krafer a selle endro dezhañ gant ar vioù war e zivrec'h o c'hortoz unan bennak d'hen disammañ evit gellout sevel e vragoù. « Gortoz », eme Soaz ar Vi, « me 'ya da zisammañ ac'hanout » ha kemer ar vioù hini hag hini da stlepel dezhañ ouzh e ziadreñv, ma rankas ar paour kaezh Fañch lezel ar peurrest eus ar vioù a chome gantañ war e zivrec'h da gouezhañ d'an douar, evit sevel e vragoù ha klask un ibil all. Hag an holl ha c'hoarzhin en ur lavarout : « Ar chas a gavo an alumenn vioù-se da lipat n'o devo ket ezkomm a fourchetezioù evit hen debriñ. »

« Gwelout a ran », eme Fañch, « n'eo ket Doue a oa a-du ganin, nemet an diaoul a oa o c'hoari troioù lous din, hag ouzhpenn, war a welan, gant an traoù laeret ez eus nebeut a c'hounedigezh. »

HOUIDI KALET

Savet e oa bet maner Menez-Kamm, e doare ur bod-chaseourien, gant an Ao. Moulton, un Amerikad, breur-kaer d'ar priñs von Hohenlohe. Karout dreist a rae an Ao. Moulton mont da chaseal... An houidi gouez, dreist-holl. Skoachet klok e oa, un drovezh, en ur ched, ha lakaet en doa war lenn ar Menez-Kamm tri houad koad, da zedennañ ar re all. A-greiz-holl, setu ur bigrier o tostaat, koutig-koutig, war e barlochoù, hag o vont e-biou d'ar ched. Ne fiñvas ket an Ao. Moulton, c'hoant m'en doa gouzout penaos e vefe kont gant egile. Tennañ a ra ar bigrier daou daol war an houidi... Sankañ a ra ar re-mañ en dour, ha sevel en-dro. Kargañ a ra egile e fuzul, ha tennañ adarre. Hag adarre e sank an houidi en dour, hag eñ er poull betek e ziskoaz, ha mont da gerc'hat an tri houad koad. Skodeget an den !

Ha Moulton ha dont er-maez eus e ched ha lavarout dezhañ :

« — N'ouien ket penaos mont d'o dapout, rak dour a ra va bag. Mil bennozh-Doue deoc'h ! Hag evit ho chaseadenn, daoust ha difennet, n'en em chalit ket, ne rin ket a glask war ho lerc'h ! »

Ne selaoue ket ar bigrier : stlapet en doa kuit e houidi koad, ha skampet e oa, hed e c'har.

BRUG AR MENEZ DU.

MAB AR MAD

gant Roparz BROUDIG

Piv en deus anavezet Mab ar Mad eus Langoad, mezvier touet anezhañ, foeter-hent, ur seurt Yannig Mil Micher a oa toer-soul e-pad an hañv, marc'hadour bokedoù bugelenn ha dour-derv d'an deiz kentañ ar bloazh, hag a rae lonioù koad ha paneroù aozilh e-kreiz ar goañv ?

D'ar marc-se (me lavar deoc'h e 1890), e oa brudet tro-war-dro gant an holl gouerien e-lec'h ma 'z ae da labourat, ha gant perc'henned an holl ostalerioù e-lec'h ma oa boas da gemer « foñsad ». Pa zegouezhe Mab ar Mad en un davarn bennak, ar pezh a c'hoarveze alies, e veze goulennet gantañ e doare dematañ :

« — Penaos ez a ar bed ganit hiziv ? »

« — Mat. Netra ken : morse ne vez drouk an amzer ouzh an den dibreder. »

Ma kave ur c'homper da evañ gantañ, ne glaske hemañ netra ouzhpenn: Sistr da gentañ, chufere da heul.

« — Hervez, out bet mezv en dro all ? », a c'houlenne unan bennak evit farsal.

« — Petore deiz ? N'em eus ket soñj... »

« — Te oar a-walc'h... »

« — Hañ ya... O mignoned, ar gwin an hini eo eo deus badaouet ac'hanon; ur werennad gwin hepken... n'on ket evit c'hoari gantañ. »

« — Lavar dimp, Mab ar Mad; marteze az poa lonket un dra bennak a-raok ar gwin ? »

« — Ya sur, met ken nebeut a dra... un dakenn... peder pe pemp boutailhad sistr, hag ur skudellad flip tomm. »

Re zesket ne oa ket ar Mad. Niveriñ ne ouie ket.

P'en deveze lakaet ur gwial bennak da zresañ paneroù an ostaleri, hag e veze goulennet outañ pegement e oa, e responte raktal :

« — Pegement ? Tri skoed nemet nav lur hag ur vozadenn voged. Met ne gemerin ket arc'hant; sistr avat ne lavaran ket. »

Gwechoù all, pa oa dezhañ da baeañ, e lakae un toullad gwenneien mesk-ha-mesk war an daol. Ha ma vije lavaret dezhañ :

« — Met, n'eus ket awalc'h... »

« — A c'hell bezañ, m'em boa ket taolet pled. »

Neuze e lakae daou wenneg dirak peb chopinad, evit bezañ asur ne vefe ket laeret.

Un devezh ma oa mezv-dall, e oa bet gwallgaset gant an archerien a oa kouezhet warnañ. Setu penaos e c'hoarvezas an taol :

« — Lavar din da anv, va faotr », a c'houlennas ar brigader.

« — Mad eo ! », a respontas-eñ.

« — Ya ! ya ! gouzout a ouzomp, mat eo da gont, met da anv a c'houlennan. »

« — Mad. »

« — O klask ober goap emaout, lonker daonet ? Da anv, ha diouzhtu... »

« — Fall neuze, Aotrou archer. Fall eo, peogwir Mad n'eo ket mat deoc'h evit ur c'hristen. »

« — Deus ganeomp, hailhevod, en toull-bac'h e tivezvi... »

Un abardaez-noz, ha ne oa ket diwar zour, e oa bet c'hoariet un drogamm dezhañ en ostaleri ar « Balan Aour ».

Pa gave d'ar perc'henn e oa re a drouz ha safar en, e di gant Mab ar Mad o bleniañ ar cholori, e lavaras dezhañ :

« — Klev ta, Mab ar Mad, kerz er porzh ur pennadig da eveshaat ouzh ar *mailhon*. »

Hemañ, avat, a yeas diouzhtu, hep gouzout petra oa ar « mailhon », na pelec'h e c'haout. Padal e oa bet moraïlhet an nor war e lerc'h gant an ostiz. Mont d'ar gêr, pe gousket eno, a chome d'ar Mad, rak diwezhat e oa. Hemañ, ha ma oa ket fiziet kaer en e zivesker, a gavas gwelloc'h mont en ur c'hraou bennak da dremen an nozvezh, eget redek an hentoù. Ar pezh a reas. Na verzas ket avat, ken teñval e oa, pelec'h edo, met ne rae van a gement-se. En em astenn a reas dindan klud ar yer, hag buñvreal a reas e kouezhe warnañ steredennouigoù eus an neñv.

Antronoz beure, pa zeuas ar Mad en ti, an holl dud da c'hoarzhin goap dioutañ o welout e gein steredennet a gaoc'h yer.

Hag unan da huchal a-bouezpenn :

« — Sellit 'ta paotred, setu ar « mailhard » o tont-tre... »

Ne blije ket kalz d'ar Mad e vije graet goap dioutañ, hag en ur vont kuit eus tavarn ar « Balan Aour » e lavaras :

« — Ez an da vont a-raok : Moc'h Bulian n'int ket tud... »

« — Ha tud Langoad a ve ?... » a voe respontet dezhañ en ur c'hoarzhadeg.

Toull-bac'het e oa bet ur wech e kloc'hdi an liiz, gant un toullad paotred yaouank a gave dezho e vijent bet siouloc'h goude-se da c'hoari kartoù. Ya, ha petra c'hoazh ?...

E-lec'h lavarout pedennoù, e pignas ar Mad diouzhtu, mezv ken e oa, war lein an tour, hag eñ da « beuriñ prad » war-bouez e daouarn en-dro d'ar c'hleier. E c'heller krediñ ne oa ket dizaoniet kaer ar baotred yaouank o welout kement-se...

Va zad-kozh en deus kontet din penaos e oa deut Mab ar Mad d'ober cholori dirak e zor an nozvezh al Ludu.

Kanañ a rae al « Libera » hag an « De Profundis », en ur skeiñ war an nor evel un ene daonet.

« — Ludu oas, Rouz kozh, ha Ludu a vi... Libera nos... »

Ar fentigell a badas tri c'hard eur bennak, ken e voe hegaset a-walc'h va zad-kozh da vont er-maez eus e gwele-kloz, d'e lakaat da serriñ e c'henou. Va zad-kozh a oa kreñvspontus, daoust d'e oad.

Kregiñ a reas e bragoù ar Mad, en ur c'hourdroaz dezhañ frikañ e benn war ar voger.

« — Laosk ac'hanon da vont... Truez, Rouz Kaezh, ne ganin mui al *Libera*... »

« — Nann, me gredan ket... nag an *De Profundis* kennebeut, anez-se, me az stlapo e foñs ar peñs, hag evel-se, te an hini a vo « e profundis ». Klevet ac'h eus, sac'h sistr ?... »

« — Ya ya, va Rouz Kaezh, laosk ac'hanon da vont... gallout a ri kousket e peoc'h... »

Tud ha Traoù a Vreizh Uhel

Pont-Balaze

Ur barrez vihan a vro-Roazhon, e Korn-bro Vitre : Balazé hec'h anv. Eno n'o deus ket an dud ar vrud da vezañ bet ar Spered Santel da Sul ar Pantekost hag, er parrezioù tro-war-dro, e konter, gant un tamm mat a c'hoaperezh, troioù kaer Balazeiz.

Setu amañ ur sorbiennig, bourrus a-walc'h a-hend-all, evel m'eo bet kontet din, un nebeut bloavezhioù ' zo, gant un den eus Vern hag a anaveze mat Balaze ha Balazeiz.

Graet o devoa gwechall gozh Balazeiz o mennad sevel ur pont war ur stêrig a dreuze o farrez, ha bravtre e teuas o labour ganto rak ne oant ket mogn, tamm ebet. Echu ganto o font e fellas dezho koulskoude reiñ da c'houzout d'an dremenourion, da re an amzer-se ha da re an amzer-da-zont e oa ar pont-se o labour-i. Hag e voe plantet e toull ar pont ur peul ouzh e veg ar skritell-mañ livel-brav, gwenn war c'hlas : « Ar pont-mañ a zo bet savet amañ ! »

N'eus ket keit-se, ur sulvezh d'abardaez, — krog e oar gant miz Here ma 'm eus soñj mat, — e fellas da zaoù baotr eus ar vourc'h, Yann Gailhet ha Fañch Louazel, muzuliañ uhelder ar pont a-us d'an dour. Edont, ret hel lavarout, en « Ostaleri ar Marc'h Bras », azezet ouzh taol dirak pep a chopinad sistr pa darzhas ar soñj-se e penn Yann, ar speredekañ anezhe. Kerkent hag ar ger, setu an daou gamalad o sevel trumm hag o skeiñ raktal war-du ar pont, mall bras warno. Degouezhet eno, avat, e weljont o devoa ankounac'haet degas ganto o « dekametr » pe, da vihanañ, ur gordenn pe ur sifelenn.

« — Ne vern », eme Yann, goude prederiañ ur pennadig, « n'eo ket re uhel ar pont, te a zo ur metrad seizh-ha-tri-ugent santimetr, me kemend-all war bouez nebeut, dont a raimp a-benn eus hon taol. »

« — Ne welan ket mat... » a respontas Fañch en ur ober ur skrab d'e benn gant e vizied tev.

« — Te ne welez morse netra, Balazead diot ma 'z out », eme Yann en ur droc'hañ krenn war gomz e geneil. « Digor mat da zivskouarn ha selaou mat pezh ez an da lavarout dit : n'ac'h eus nemet en em lakaat a-istribilh ouzh bardell ar pont, me en em ispilho ouzh da dreid hag, en doare-se e vo aes-tre deomp keverata uhelder ar pont gant hirder hor c'horfoù an eil ouzh egile. »

« — Feiz ! Yann », a lavaras Fañch, sebezet mik gant ijin e gamalad, « morse n'em bije soñjet en dra-se : te n'out ket ur gwir Balazead, m'hen toufe. »

Ha Fañch ha stampat kerkent dreist ar gael-harp ha setu-eñ a-istribilh a-us d'an dour war-bouez e zivrec'h. Diskenn a reas Yann neuze, evel m'en doa lavaret, a-hed korf e geneil hag en em istribilhaz ouzh e dreid.

Betek neuze ez ae brav ar c'hoari ganto, hogen c'hoarvezhout a reas un dra o devoa disoñjet-krenn, morennet ma oa o spered gant aezennoù an « alkool » : chom a rae c'hoazh ur pevar-ugent santimetr bennak etre treid Yann hag an dour. Yann, avat, ne seblante tamm ebet kaout c'hoant da ober anaoudegezh gant yenijenn an dour-red. Ken na zeuas Fañch da skuizhañ, ha da skuizhañ muioc'h-muiañ, ha ken na youc'has :

« — Yann, mil malatui ! Peseurt c'hoari an diaoul ' zo ganit-te ? N'on ken evit padout ! »

« — Pa lavaren dit ne oa nemet un diot ac'hanout », e respontas Yann dezhañ, un tammig siouloc'h.

« N'out ken evit padout ? 'c'hanta skop 'barzh da zaouarn. »

CARRIER

Gwasker Naonediz

gant Ronan Yann HUON

Er bloavezh 1794, e varve war ar chafod e-touez meur a zispac'her all, Carrier, bourev gwallvrudet Naonediz.

D'ar mezvier-se, ganet e Kreisteiz Bro-C'hall, e Yolet, e voe roet gant ar « C'homite du Salut Public » ar garg a gannad e Naoned, evit lakaat da ren er vro an urzh hag ar peoc'h. Disrannet diouzh e wreg, e veve gant ur pezh plac'h anvet Carron. Vilder ar paotr a oa diouzh e spered kriz ha du. E dal a oa strizh dindan ur pennad blev digempenn, ur vouezh korzailhenn, daoulagad bihan ront ha lemm evel re ur pemoc'hig en devoa. Goude bezañ c'hwitet war ar c'hloerdi, e-lec'h ma tigalonekae e gelennerion gant e zoare dre zindan, e c'hwitaas ivez war ar vicher a alvokad en abeg d'e ziampartiz a lakae an dud d'ober goap outañ; e lentegezh a lakae anezhañ da valbouzat, pa ne oa ket da harzhal. N'en devoa nemet ur mignon: ar gwin-ardant.

Pehini e oa e gefridi ? Lakaat ar peoc'h e bro-Naoned : dibabet mat e oa. D'ar 17 here 1793 e c'hourc'hemenn en emgann Cholet met tec'hout a ra, spontet, hag an deiz war-lerc'h hepken, p'en deus Kleber reizhet an traoù, en em ziskouez a-nevez evit lakaat an dismantr hag ar reuz da ren. D'an 3 a viz here 1793, dre urzh ar « C'homite », en deus lakaet an tan e milinoù hag e holl fornioù ar vro. Nermouster o vezañ etre daouarn ar re « Wenn » e c'hourc'hemennas Carrier lazhañ an holl dud a vefe kavet enni pa vefe tapet en enezenn, ar pezh a voe graet.

Lakaat a reas lazhañ hep barnedigezh, bugale zoken : daou a drizek vloaz ha daou a bevarzek vloaz, hag en hevelep doare peder flac'h yaouank ! Petra o devoa graet ? Netra. Evit plijadur ar sellerion e rae se. Kaset e voent hep barnedigezh ebet hag o matezh gante war ar marc'had : Carrier ne gare ket dispartiañ.

Met ar pezh a daolenn gwelloc'h krizder ha gouezoni ar riblaer-se eo ar beuzadegoù dre gobiri a veze goueledet el Loar. N'eo ket bet gallet resisaat niver ar beuzadegoù ; seizh hepken a anavezer war gant a c'hell bezañ bet graet.

D'an naontek a viz du 1793 e lazher kant beleg. Al labour a zo fiziet e Baudet. Lidet e voe an taolkaer-se dre ur fest betek kreuviñ war ar gobarenn « La Gloire » he doa servijet d'ar veuzadeg. D'an unnek a viz kerzu, ez eo tro eizh beleg hag hanter-kant eus Anjer. Ar pevarzek, ur veuzadeg sebezhus hounnezh, c'hwec'h ugent a dud, staget daou-ha-daou hervez an dimeziñ republikan — nevezadenn vras ar mare eo, ur paotr, ur plac'h, — diwisket en a-raok gant daou hailhon a werzh an dilhad evit leuniañ o yalc'h. E dibenn an hevelep miz e veuzer c'hoazh eizh kant den tamallet.

E-giz kalanna Genver, pevar c'hant a zo goueledet ha d'an nav, pevar c'hant all a-nevez ! E dibenn genver, pevar c'hant. En holl, daou vil daou c'hant triwec'h ha tri-ugent a voe beuzet. An niveroù-se a zo asur. Difennerion Carrier o-unan n'o nac'hont ket en abeg d'an testenioù niverus hag a bouez. Met bez' ez eus ouzhpenn, ar beuzadegoù graet dre guzh, e digenvez an noz, hag ar re graet gant morianed Sant-Domingo en em gave e kazarn an Naoned. Ar stêr veur a charee kement a gorfoù marv, ma voe ret difenn evañ an dour.

Paket e 1794, goude diskar Robespierre, ez eo kaset Carrier dirak al lezvarn. Klask a ra en em zifenn, met pennoù ar vugale en deus lazhet hep barnedigezh a zo ur samm evitañ; gant an daou vil daou c'hant triwec'h ha tri-ugent, ez eo ret lakaat pevar mil den lazhet a-hend-all, ar pezh a ra c'hwec'h mil daou c'hant triwec'h ha tri-ugent, hep kontañ ar re n'int ket bet anzavet, ha ne fazifed ket o lakaat an hanter muioc'h : un tamm mat a labour ez eo, en ur ober pevar miz.

Un druez eo bet da Vreizh bezañ gouzañvet dindan ur seurt den, ha dirak dismantroù an Naoned, pa eñvoromp skeudenn ar c'hobiri o steuziañ tamm-ha-tamm e dour gwadek ar stêr, en un nozvezh miz kerzu, dindan sell yen-skorn ul loar c'hoañv, e krenomp oc'h en em c'houlenn gant euzh hag anken hag-eñ n'emaomp ket o tistreiñ, en un doare, d'an amzer-se ken truezek ha ken kriz.

(Displeget e Roazhon-Breizh d'an 3 a viz C'hwevrer 1944.)

GOULENNIT !

Traoniennoù ha Kaniennoù - mor

gant

Lan DEVENNEG

Priz : 50 lur

SKRIDOU BREIZH, BREST
35, STRAED TRAVERSE